

*Alexandra RADU**

**CONCEPTE ȘI TEORII ALE POLITICII DE
SECURITATE NAȚIONALĂ AMERICANĂ
PE DURATA RĂZBOIULUI RECE****

***Unites States national security concepts
and theories during the Cold War***

Abstract: *This study outlines the specific context of the Cold War which led the United States to formulate a strategy whose main objectives were keeping the West together and stopping the communist threat. Although the Cold War marked the evolution and broadening the concept of national security, which contains doctrines, strategies, tools, and this concept has its origin at the end of the Second World War. In addition, we will examine its evolution in time and the contextualization of the security policies.*

Keywords: *Cold War, national security, policy decision making, National Security Council (NSC).*

* * *

Politica de securitate națională a Statelor Unite ale Americii a suferit o profundă transformare la începutul anilor 1990, intrând astfel într-o perioadă de tranziție care a presupus redefinirea treptată a discursului politic, dar și o evoluție a instituțiilor, formularea unor noi practici politice interne ca răspuns la noile mutații apărute pe scena internațională. Sfârșitul războiului rece reprezintă din acest punct de vedere o schimbare esențială a paradigmei conceptului de securitate națională, fiind necesare o reconsiderare și o restructurare a domeniului securității, astfel încât Statele Unite vor caracteriza termenii de stabilitate și securitate, pace și prosperitate, democrație și apărare ca fiind fundamentali în noua arhitectură mondială.

* Ph.D. Candidate, University of Bucharest, Faculty of History, Bucharest, Romania;
e-mail: alexa_radu_3@yahoo.com

** Această lucrare a fost finanțată din contractul POSDRU/159/1.5/S/140863, proiect strategic ID 140863 (2014), cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013.

Date submitted: 04 November 2015

Revised version submitted: 13 November 2015

Accepted: 12 December 2016

În epocă, la data de 6 martie 1991, președintele George Herbert Walker Bush, rostește în fața Congresului american un discurs care are rolul de a evidenția impactul transformărilor produse de către sfârșitul războiului rece, iar prin cuvintele sale: „Acum, noi putem vedea o nouă lume în fața noastră. O lume în care există posibilitatea foarte reală a unei noi ordini mondiale. În cuvintele lui Winston Churchill, o „ordine mondială” în care „principiile de justiție și corectitudine [...] îi protejează pe cei slabi împotriva celor puternici”. O lume în care Organizația Națiunilor Unite, eliberată de sub impactul războiului rece, este gata să îndeplinească viziunea istorică a fondatorilor săi. O lume în care libertatea și respectul pentru drepturile omului au devenit o casă pentru toate națiunile”¹ reliefează viitoarea misiune a Statelor Unite, aceea de civilizatoare, prin „modelarea unei comunități mondiale cu adevărat cooperante, în conformitate cu tendințele pe termen lung și cu interesele fundamentale ale omenirii”². De asemenea, George Bush punctează necesitatea ca țara sa să conducă „într-o lume în care noi suntem singura superputere rămasă, rolul Statelor Unite este de a mobiliza resursele sale morale și materiale pentru a promova o pace democratică. Este responsabilitatea noastră să conducem”³. Putem așadar să afirmăm că președintele Bush anticipează viitoarea dominație americană, aceasta urmând să se extindă de-a lungul întregii planete și să instituie „Noua Ordine Mondială”.

Deși sfârșitul războiului rece a marcat evoluția și definirea conceptului de securitate națională și i-a conferit o mai largă abordare, totuși acesta își are originea în timpul celui de-al doilea război mondial, perioadă în care se creează o atitudine de responsabilitate în rândul decidenților politici americani și se hotărăște abandonarea poziției izolaționiste. Conturarea unui puternic sentiment de solidaritate în cadrul societății americane a fost rezultatul fricii față de comunism, care era văzut ca „un sistem al unei credințe doctrinare complet opusă stilului de viață american”⁴. Astfel, într-o primă accepție a termenului, „securitatea, în sens obiectiv, măsoară absența amenințărilor la adresa valorilor dobândite, iar într-un sens subiectiv, absența temerii că aceste valori vor fi atacate”⁵. Cu alte cuvinte, discursul politic american avea să se axeze asupra termenului de securitate națională, definind-o inițial doar în sensul integrității teritoriale, protejării poporului și menținerii propriului stil de viață în fața oricărei amenințări.

Dar ce reprezintă de fapt securitatea națională? Fără îndoială că există numeroase definiții, dar așa cum considera și Richard Smoke: „nicio definiție a securității naționale nu a fost general acceptată; nici nu poate fi

¹ Bush 1990: 1115-1118.

² Brzezinsky 2000: 12.

³ Bush 1990: 1115-1118.

⁴ Wittkopf & Kegley 2003: 39.

⁵ Wolfers 1952: 485.

posibilă. Securitatea națională cuprinde, în general, studiul problemelor de securitate ale unei națiuni, politicile și programele de rezolvare a acestor probleme și, de asemenea, procesul guvernamental prin care aceste procese și programe sunt formulate și realizate”⁶. Așadar, securitatea reprezintă o preocupare esențială, fiind însă un termen elastic și deseori este invocat ca o justificare pentru o anumită acțiune sau pentru o anumită atitudine. De aici nu putem decât să concluzionăm că securitatea națională reflectă schimbările politice care au loc pe arena internațională, în timp ce politica de securitate poate să fie văzută la rândul său ca un proces ce are rolul de a stabili obiective strategice și de a aloca resurse, astfel încât să poată asigura starea de securitate a tuturor cetățenilor.

Motivele pentru care un stat are nevoie de o politică de securitate sunt definite de *think-tank*-ul elvețian *Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces*, astfel: „să se asigure că iau în considerare toate amenințările, într-o manieră cuprinzătoare; să crească eficacitatea sistemului de securitate prin optimizarea contribuțiilor fiecărui actor; să ghideze implementarea politicii de securitate națională; să construiască un consens național; să crească încrederea și să îmbunătățească cooperarea regională și internațională”⁷. Trebuie subliniată în același timp ideea că pentru întreaga națiune americană problematică securității a devenit un imperativ și o constantă atât factorilor decizionali cât și a opiniei publice în ceea ce privește focalizarea atenției.

Pe durata războiului rece, decidenții politici ai Statelor Unite au descris securitatea în termenii teoriei realiste, puterea și balanța de putere fiind elementele cheie ale orientării propriei politici. Astfel, trebuie să menționăm că abordarea realistă corela conceptul de securitate cu „dimensiunile militare ale interacțiunilor dintre statele națiune”⁸ și definea puterea ca „o dimensiune centrală a securității naționale și internaționale”⁹. Așadar, puterea reprezintă elementul fundamental al explicației școlii realiste, este caracterizată prin intermediul capacităților și este un „element cu grad ridicat de subiectivism”¹⁰, fiind așadar „ceea ce oamenii cred că este înainte să testeze”¹¹.

Dacă în anii '50, în *Foundations of National Power*, puterea era definită ca fiind „egală cu resursele umane, plus habitatul psihic, plus materialele brute și hrana, plus unelte și abilități, plus organizare, plus comportamentul moral și politic, plus condiții și circumstanțe externe”¹², anii '70 au avut un impact deosebit pentru politica Statelor Unite ale

⁶ Smoke 1987: 301.

⁷ *Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces 2005: 1.*

⁸ Smith 2002: 4-6.

⁹ Jordan & Taylor & Mazarr 1999: 10.

¹⁰ Jordan & Taylor & Mazarr 1999: 9.

¹¹ Jordan & Taylor & Mazarr 1999: 11.

¹² Sprout & Sprout 1951: 108.

Americii, fapt datorat atât președintelui Richard Nixon cât și consilierului său Henry Kissinger, însă viziunea acestora era preluată de asemenea de la școala realistă privind reflecția teoretică în ceea ce privește relațiile internaționale. Astfel, Henry Kissinger considera echilibrul puterii un mecanism de conducere într-un mediu internațional anarhic, adică un mediu fără o structură suprastatală, iar ca susținere la acest argument, chiar el afirma: „Nixon a căutat să se ghideze conform unui concept de interes național american, oricât de respingătoare ar putea fi ideea majorității susținătorilor idealismului tradițional. Dacă marile puteri, inclusiv SUA, urmăreau propriile interese în mod rațional și predictibil, Nixon credea, în spiritul iluminismului secolului al XVIII-lea, că din conflictul intereselor aflate în competiție se poate naște un echilibru. Ca și Theodore Roosevelt, dar diferit de oricare alt președinte american din secolul al XX-lea, Nixon a contat pe echilibrul puterii pentru a produce stabilitatea”¹³. De asemenea, chiar președintele Richard Nixon credea că „lumea va fi mai sigură și mai bună dacă SUA, Europa, URSS, China și Japonia sunt puternice, echilibrându-se reciproc”¹⁴.

Câțiva ani mai târziu, secretarul apărării Harold Brown definea securitatea națională ca fiind „abilitatea de a menține integritatea psihică și teritorială a națiunii, să mențină relațiile economice cu restul lumii în termeni rezonabili, să protejeze instituțiile și guvernarea de rupturile venite din exterior și să își controleze propriile frontiere”¹⁵. Astfel spus, în perioada războiului rece, securitatea a fost definită în termeni de integritate teritorială, resurse militare și avea statul ca principal obiect de referință. Însă un impact deosebit asupra evoluției ulterioare a conceptului de politică de securitate națională, din perspectivă americană, l-a avut Malvyn P. Leffler, mai precis, acesta afirmă că „politica de securitate națională cuprinde deciziile și acțiunile considerate ca fiind imperative pentru a proteja valorile centrale interne în fața amenințărilor externe”¹⁶.

Reunind atât interesele materiale cât și valorile non-materiale, politica de securitate națională trebuie să fie în permanență ghidată de politica culturală a Statelor Unite, care se referă la „valorile, percepțiile, ideile și idealurile politice despre societatea americană”¹⁷. Cu alte cuvinte, deși aceste valori sunt deseori „imprecise, diverse și capabile să se schimbe, responsabilitatea decidenților politici este să le clarifice, să le interpreteze și să le articuleze”¹⁸. Termenul de valori centrale (*core-values*) este „folosit în locul celui de interese vitale, deoarece ultimul implică ceva mult mai material și mai tangibil decât ar putea să fie potrivit unui imperativ al

¹³ Kissinger 1998: 617.

¹⁴ Kissinger 1998: 617.

¹⁵ Watson 2008: 5.

¹⁶ Leffler 1990: 143.

¹⁷ Wittkopf & Kegley 2003: 245.

¹⁸ Jordan & Taylor & Mazarr 1999: 22.

securității naționale”¹⁹, iar istoricul american explică mai amănunțit conținutul cercetării sale: „valorile centrale de bază îmbină de obicei propriile interese materiale cu mai multe scopuri fundamentale, ca și apărarea organizării ideologice a statului, cum ar fi capitalismul liberal, protecția instituțiilor sale politice și menținerea bazei sale fizice sau integrității teritoriale”²⁰. Acest concept are nevoie de o permanentă definire și se află mereu în dezbateră americană, însă, așa cum am menționat și anterior, valorile centrale reprezintă acele valori care îmbină elementele pragmatice cu elementele moraliste, ele îmbinând așadar profitul cu morale, gesturile și trăirile pur capitaliste și economice cu acte de filantropie. Aceasta este societatea americană, o societate definită prin „noi, poporul”, o societate care are capacitatea de a influența producătorii de decizie și care este definită din ce în ce mai profund de multiculturalism ca și o valoare centrală, acesta din urmă promovând egalitatea de șanse, chiar dacă uneori „insistă ca etnicitatea să primeze în fața statului egal și comun al individului în ceea ce privește formarea identității lui sau a ei și desigur în ceea ce privește interesele personale.”²¹. Cu toate aceste argumente, „valorile centrale sunt acele scopuri pentru care merită să lupti”²².

Numeroase studii demonstrează modul în care conceptul de securitate s-a modificat în urma transformărilor apărute în mediul internațional la sfârșitul războiului rece. Astfel, dacă războiul rece a inclus confruntări, intervenții și politica de îngrădire, acum există oportunitatea extraordinară pentru a reconsidera și a reformula conceptul de securitate. În acest sens, unul dintre cei care extinde conceptul de securitate, plecând de la cele două componente specifice perioadei anterioare – militară și politică -, este un specialist englez în studii de securitate, exponentul Școlii de la Copenhaga, Barry Buzan. În studiul său, „Noi modele de securitate globală în secolul XXI”, el definește securitatea ca fiind „exercitarea libertății în fața amenințărilor și capacitatea statelor și societăților de a menține independența identității și funcționalitatea integrității lor împotriva forțelor de schimbare pe care le consideră ostile”²³, rivalitatea ideologică nemaifiind înscrisă pe agenda liderilor politici. Totodată, Barry Buzan introduce dimensiunile de națiune, identitate, religie, terorism ca parte componentă a domeniului politicii de securitate națională, în timp ce statul este „central întregului concept al securității, motiv pentru care statul trebuie examinat ca obiectul referențial al termenului”²⁴, diferența dintre stat și societate concretizându-se prin faptul că „un stat este preocupat de

¹⁹ Leffler 1990: 145.

²⁰ Leffler 1990: 145.

²¹ Wittkopf & Kegley 2003: 248.

²² Leffler 1984: 380.

²³ Buzan 1991a: 432.

²⁴ Buzan 1991b: 57.

păstrarea și consolidarea suveranității, pe când o societate caută să-și întărească și să-și prezerve identitatea”²⁵.

În timp ce Barry Buzan identifică cinci dimensiuni ale conceptului de securitate în „noua ordine mondială, dimensiuni pe care le vom aminti în rândurile ce urmează, Emma Rotschild identifică doar patru tipuri de extindere ale conceptului, astfel: extinderea securității de la securitatea națiunilor la securitatea grupurilor și a indivizilor, extinderea de la națiune la biosferă, extinderea tipurilor de securități pe care le avem în vedere și extinderea securității dintre state către organizații internaționale și nonguvernamentale²⁶. Dar care dintre aceste clasificări este cea corectă? Care a influențat într-un grad mai ridicat decidenții politici americani și societatea americană? Este însă foarte greu să răspundem la aceste întrebări, mai ales că fiecare nouă clasificare sau definiția nu a rămas fără ecou în Statele Unite. Așadar, redefinirea lui Barry Buzan joacă un rol central, acesta afirmând în același studiu că: „Securitatea militară este preocupată de cele două nivele de interacțiune ale ofensivei armate și a capabilităților defensive ale statelor și percepțiile statelor despre intențiile celorlalte state cât și cele proprii. Securitatea politică se ocupă de organizarea stabilă a statelor, sistemelor de guvernământ, și a ideologiilor care le fac legitime. Securitatea economică se ocupă de accesul la resurse, finanțarea și nevoile pieței pentru a susține un nivel acceptabil de bunăstare și un stat puternic. Securitatea societală se ocupă de abilitatea societăților de a reproduce șabloane tradiționale ale limbii, ale culturii, ale asociațiilor, ale religiilor, ale identității naționale și a obiceiurilor care să se încadreze în unele condiții acceptabile pentru a evolua. Securitatea mediului se ocupă cu întreținerea biosferei locale, cât și planetare, acesta fiind suportul esențial de care depind toate acțiunile umane. Aceste cinci sectoare nu funcționează izolat unul față de celălalt. Fiecare dintre ele se focalizează pe un anumit punct în această problemă a securității, și își ordonează și definește prioritățile, dar în cele din urmă toate sunt legate strâns între ele”²⁷. Fără îndoială că aceste variabile au influențat comportamentul Statelor Unite, mai ales că în interiorul acestui stat, așa cum am putut observa, ideea de securitate națională este deseori echivalentă cu cea de securitate internațională, SUA reprezentând modelul unui stat puternic care furnizează securitate statelor slabe, astfel încât să poată produce pace pe plan internațional. În continuare considerăm că o expunere a principalelor teorii care au influențat sfera politicii de securitate post-război poate să fie utilă pentru configurarea securității naționale a Statelor Unite ale Americii.

Așadar, părea firesc ca „în urma războiului rece ar trebui să vedem o provocare la adresa realismului, care este mai potrivit pentru un temperament normativ diferit”, astfel încât se realizează o îmbinare a

²⁵ Wever 1996: 112.

²⁶ Rotschild 1995: 55.

²⁷ Buzan 1991a: 433.

teoriei realiste cu cea idealistă, precum și o dezvoltare a teoriilor constructiviste și liberaliste. Astfel, în timp ce teoria liberalistă pune accent pe valori, precum libertatea și fericirea, pe instituții și norme democratice, pe stabilitate și pace, teoria constructivistă se caracterizează prin importanța acordată rolului normelor instituționale. Școala constructivistă pe de altă parte își motivează explicațiile prin „acuratețea propriilor presupuneri privind dorințele și convingerile”²⁸, aflându-se în opoziție cu abordarea liberalistă numită „complexul interdependenței, care arată că dependența mutuală dintre state creează interdependențe economice și elimină astfel conflictele”²⁹.

Altfel spus, implementarea politicii de securitate națională în Statele Unite în perioada post-război rece a necesitat capacitatea de adaptare la noile mutații apărute în arhitectura mondială, precum și o redefinire permanentă atât a conceptelor cât și a teoriilor, iar pentru decidenții politici aceea capacitate de a clasa problemele, adică o definiție a modului în care problemele sunt înțelese, este, fără îndoială, unul dintre cele mai importante canale de comunicare între elitele politice și mass-media.

²⁸ Wendt 1992: 402.

²⁹ Jordan & Taylor & Mazarr 1999: 8.

BIBLIOGRAFIE

- Brzezinski, Zbigniew (2000). *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperatiile sale geostrategice*. București: Editura Univers Enciclopedic.
- Bush, George H. W. (1990). „Address Before A Joint Session of Congress on the End of the Gulf War”, *The Public Papers of the Presidents of the United States: George Bush*, Vol. 2, University of Michigan Library, Ann Arbor.
- Buzan, Barry (1991a). New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 67(3).
- Buzan, Barry (1991b). *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, 2nd ed., New York: Harvester Wheatsheaf.
- Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (2005), *Backgrounder: Security Sector Governance and Reform. National Security Policy*, Geneva.
- Jordan, Amos A. & Taylor, William J. & Mazarr, Michael J. (1999). *American National Security*, 5th ed., Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press.
- Kissinger, Henry (1998). *Diplomația*. București: Bic All.
- Leffler, Melvyn P. (1984). The American Conception of National Security and the Beginnings of the Cold War. *The American Historical Review*, 89(2).
- Leffler, Melvyn P. (1990). National Security. *The Journal of American History*, 77(1).
- Rotschild, Emma (1995). What is Security? *Daedalus*, 124(3).
- Smith, Steve (2002). *The Concept of Security in a Globalized World*. Otago: University Conference.
- Smoke, Richard (1987). *National Security and the Nuclear Dilemma*, 2nd ed.. New York: Random House.
- Sprout, Harold & Sprout, Margaret (1951). *Foundations of National Power*, 2nd ed. New York: Van Nostrand.
- Watson, Cynthia Ann (2008). *U.S. National Security*, 2nd ed. New York: Library of Congress.
- Wendt, Alexander (1992). Anarchy is what states make of it. *International Organization*, 46(2).
- Wever, Ole (1996). European Security Identities. *Journal of Common Market Studies*, 34(1).
- Wittkopf, Eugene R. & Kegley, Charles W. (2003). *American Foreign Pattern and Process*, 6th ed., Wadsworth: United States of America.
- Wolfers, Arnold (1952), „National Security” as a Ambiguous Symbol”. *Political Science Quarterly*, 67(4).